

Prevajanje frazemov s sestavino *pes* iz slovenščine v angleščino

Teja Završnik

Oddelek za prevajalstvo, Filozofska fakulteta, Univerza v Ljubljani
Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana
teja.završnik@gmail.com

Izveček

Pri prevajanju frazemov poskušamo najti ustreznico v ciljnem jeziku ali pa uporabimo parafrazo. Pri pregledovanju frazemov s sestavino *pes* in njihovih prevodnih ustreznic bom skušala ugotoviti, kakšna je najpogostejša prevajalska strategija in kateri frazemi se v izhodiščnem in ciljnem jeziku največkrat pojavljajo. Pri tem se bom oprla na eno- in dvojezične slovarje, korpuse in slovarje frazemov. Predvidevam, da bom za nekatere slovenske frazeme uspela najti angleško ustreznico, največkrat pa bo verjetno potrebna parafraza.

odvisna od situacije. Pogosteje jih uporabljamo v nerutinskih govornih položajih.

1. Uvod

Prevajanje frazemov je težavno, saj moramo najprej določen leksem prepoznati kot frazem, nato pa moramo v ciljnem jeziku poiskati primerno prevodno ustreznico. Zaradi kulturnih razlik stičnih točk velikokrat ni, saj se v angleškem kulturnem prostoru niso razvili enaki frazemi kot v slovenskem in jih ne moremo prevajati dobesedno. Pri tem si moramo pomagati z različnimi slovarji. Zaradi slabih frazeoloških slovarjev v slovenskem prostoru, si moramo pomagati s korpusi in tako ugotoviti, kakšna je raba v jeziku.

Frazeme z leksemom *pes* sem iskala v Slovarju slovenskega knjižnega jezika, Frazeološkem slovarju slovenskega jezika, spletnem slovarju Razvezani jezik in Slovensko-angleškem in angleško-slovenskem slovarčku živalskih frazemov. V korpusu FidaPLUS in brskalniku Google sem preverila rabo teh frazemov. Prevodne ustreznice sem poskusila poiskati s Slovensko-angleškim slovarjem in jih preverila v angleškem slovarju Oxford Advanced Learner's Dictionary in spletnem slovarju The Free Dictionary. Zanimalo me je, kako pogosto za slovenski frazem najdemo prevodno ustreznico v angleščini, kdaj lahko frazem preoblikujemo in kdaj ga moramo prevesti opisno.

2. Frazemi

2.1. Definicija

Frazemi so stalne besedne zveze s prenesenim pomenom. Njihovega pomena ne moremo določiti iz posameznih sestavin ali pa ga lahko določimo le delno. »Frazemi so tista ekspresivna jezikovna sredstva, ki bolj kot katerakoli druga odražajo duha jezika in naroda, ki ta jezik govori« (Gantar: 2001). Ena od temeljnih lastnosti frazeoloških enot je stalnost, vendar so v nekaterih primerih spremembe dopustne; gre za logične skladenjske pretvorbe (npr. *on je zvest kot pes* ali *ona je zvesta kot pes*). Pri nekaterih frazemih poznamo različne variante (npr. *lačen kot pes* ali *lačen kot volk*).

Frazemi se ne pojavljajo le v umetnostnih besedilih (kjer jih morda bolj pričakujemo), temveč tudi v neumetnostnih, kjer so znak živahnosti in razplatenosti. Najpogostejši so v publicistiki, predvsem v ocenjevalnih besedilih, kot so komentarji ali glose. Pojavljajo se tudi v poljudnoznanstvenih besedilih, vendar le v revialnem tipu, ne pa tudi v učbeniškem, kjer so pomembna dejstva in so besedila bolj suhoparna. V vsakdanjem sporazumevanju je pogostost rabe frazemov

2.2. Prevodne strategije

Pri prevajanju frazemov velikokrat ne najdemo prevodne ustreznice v ciljnem jeziku. Če nam na enem mestu ne uspe najti primerne frazema, lahko frazem uporabimo kje drugje, kjer ga v izhodiščnem besedilu ni. Tako ohranimo ekspresivnost besedila na enaki stopnji. Upoštevati moramo funkcijo frazema v celotnem besedilu, pri tem pa si lahko pomagamo z naslednjimi tipi prevodnih ustreznic v ciljnem jeziku (CJ) (Orel: 1996):

- a) pomensko in oblikovno enak frazem v CJ,
- b) pomensko enak frazem v CJ,
- c) parafraza v CJ (v CJ frazem s takim pomenom ne obstaja),
- d) besedo ali nestalno besedno zvezo v CJ nadomestimo s frazedom,
- e) dobeseden prevod frazema v CJ.

3. Frazem s sestavino *pes*

3.1. Frazemi v izhodiščnem jeziku

Najprej sem v Slovarju slovenskega knjižnega jezika in Frazeološkem slovarju slovenskega jezika poiskala vse frazeme s sestavino *pes*. V korpusu FidaPLUS in brskalniku Google sem preverila, kako pogosto se ti frazemi pojavljajo v jeziku. Ugotovila sem, da v FidiPLUS ni veliko zadetkov, ki bi vsebovali frazeme, zato sem rabo preverila še na Googlu. Število zadetkov je pokazalo, da se skoraj vsi v slovarju najdeni frazemi veliko uporabljajo, razen frazemov *vreme, da bi se še pes obesil* (zelo slabo vreme) in *dobiti, igrati psa* (dobiti, igrati zelo nepomembno vlogo), ki ju skoraj ne najdemo. Nekateri frazemi se uporabljajo še v preoblikovanih oblikah, npr. *pasja vročina* tudi kot *pasje vroč* ali *pasje vroče*. Iz tega sledi, da so v slovarju prisotni frazemi, ki se danes ne uporabljajo več – postopoma izginjajo iz jezika. Po drugi strani pa so se nekateri frazemi začeli uporabljati v drugačnih oblikah, ki jih slovar ne vsebuje – slovar ne sledi spremembam rabe frazemov v jeziku.

Frazeme s sestavino *pes* sem poiskala še v prostem slovarju žive slovenščine Razvezani jezik, kjer sem od že najdenih frazemov našla frazeme *kam pes taco moli, lagati kot pes teče* in *zvest kot pes*. Poleg teh sem našla še zveze *kot da bi si pes jajce v tem opral* (le dva zadetka; oznaka: vulgarno, slengovsko; nekaj

kar je zelo slabega okusa, npr. kava), *pasja čreva* (nekaj se vleče kot pasja čreva; je dolgovezno; velika pogostost uporabe na forumih, vendar tudi v kakšnih malo manj osebnih besedilih), *pasja jajca* (nekaj nepomembnega, nepogrešljivega; raba predvsem na forumih; uporaba predvsem med mladimi; vulgarno), in *tresti kot pes na kuzli* (zadetekov nisem našla). Za te frazeme prevodnih ustreznice nisem našla, kar pripisujem temu, da v slovarjih prevladuje določena stopnja purizma, in ker so ti izrazi vulgarni, so se sestavljavci slovarjev odločili, da jih ne vključijo. Verjetno bi v angleškem jeziku našla podobne vulgarne izraze. V tem slovarju gre predvsem za govorjeni jezik, v članku pa sem se osredotočila na zapisani jezik, zato teh frazemov nisem podrobneje razčlenjevala.

Nato sem frazeme iskala še v Slovensko-angleškem slovarčku frazemov z živalskimi imeni, kjer sem našla kar precej frazemov s sestavino *pes*. Zaradi omejene dolžine članka sem se po hitrem pregledu zadetkov na brskalniku Google osredotočila le na tiste, ki se pojavljajo največkrat. Tiste, ki so si precej podobni, sem združila:

- *biti (si) prijatelja kot pes in mačka; gledati se kot pes in mačka; imeti se kakor pes in mačka*
 - *biti pokoren (komu) kot pes; biti vdan/zvest (komu) kot pes*
 - *nadirati (nadreti, ošteti, ozmerjati) koga kot psa; ravnati s kom kot s psom; sprejeti koga kot psa v cerkvi*
 - *biti na psu, pod psom; priti na psa*
 - *ni vreden, da ga pes povoha; še pes ga ne povoha; takih knjig pri nas še pes ne povoha; še psu bi tega ne privoščil.*

Frazemov, katerih pojavitev je bilo zelo malo ali nič, nisem podrobneje pregledovala (npr. *vreme, da bi se še pes obesil; dobiti, igrati psa; mrzel kot pasji gobec; len kot pes; gospodariti kakor pes v konopljah; kasno je starega psa ples učiti; molček pes rad popade; ne budi psa iz spanja; pes psa ne ugrizne zlepa; enkrat z betom, drugič s psom*). Izbrala sem tiste, ki se pogosto pojavljajo, saj je pri teh večja verjetnost, da jih bomo morali kdaj v kakšnem besedilu prevajati.

3.2. Ustreznice v ciljnem jeziku

V drugem delu svojega raziskovanja sem najdenim frazemom poskušala najti prevodno ustreznico v angleščini. Nekatere sem našla v Slovensko-angleškem slovarju. Druge sem poskušala poiskati s slovarjem Oxford Advanced Learner's Dictionary in spletnim slovarjem The Free Dictionary. Rabo ustreznice sem preverila z brskalnikom Google. Ugotovila sem, da se vse pogosto pojavljajo. Vendar pa so se pri določenih frazemih pojavile težave pri ugotavljanju pomena, npr. *a dog's life* – zadetekov je bilo več milijonov in že pri hitrem pregledu sem ugotovila, da pri zadetkih ne gre le za frazem, ki ga iščem, temveč tudi za druge stvari, ki se tako imenujejo (filmi, razni blogi, ...). Nekaj zadetkov sem pregledala in ugotovila, da se ta frazem uporablja, vendar število zadetkov ni točno (verjetno je vsaj za polovico manjše). Za nekatere frazeme nisem našla prevodne ustreznice, zato sem frazem prevedla opisno. Možnosti, da v angleškem jeziku ustreznica obstaja, ne izključujem, vendar ne vsebuje sestavine *pes/dog* in je prav tako ni v slovarju, zato jo je težje najti.

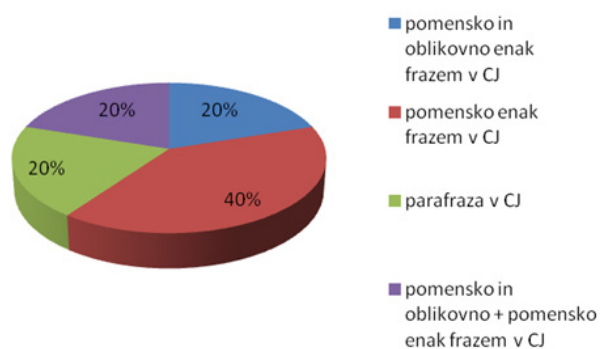
Glede na pogostost pojavitev sem izbrala 20 frazemov, ki so skupaj z njihovimi ustreznici razporejeni v spodnji tabeli. Številke v oklepaju predstavljajo število pojavitev v brskalniku Google. Število pojavitev v korpusu FidaPLUS nisem

upoštevala, ker so številke zelo nizke (za nekatere frazeme je v brskalniku Google več tisoč zadetkov, v korpusu FidaPLUS pa manj kot deset).

FRAZEM	PREVODNA USTREZNICA
pes, ki laja, ne grize (161.000)	a barking dog never bites (113.000); dog that barks doesn't bite (5.840) (Oxford: somebody's bark is worse than their bite)
pasje življenje (12.373)	a dog's life (4.990.000) + lead a dog's life
zvest kot pes (10.947)	very loyal
biti na psu (275.550), priti na psa (395)	to be on one's beam-ends (384.820), to go to the dogs (70.200.000)
lačen kot pes (395)	hungry as a wolf (201.000) / hunter (166.000) / bear (200.000)
pasja vročina (7.270); pasje vroče (6.840), pasje vroč (701)	dog days (3.120.000) (of summer) (600.000) – pasji dnevi
laže, kot pes teče (9.223)	to be a dog-faced liar (12.300), to lie like a Trooper (27.640)
kam pes tace moli (424.000)	which way the wind is blowing (6.620.000)
pasja figa (2.573); biti vredno pasjo figo	a trifling matter; be (strictly) for the birds (1.180)
kot pes in mačka (117.000)	like cats and dogs (125.000)
nadirati koga kot psa (zaradi oblike frazema mi ni uspelo najti točnega števila pojavitev)	haul sb over the coals, give sb a piece of one's mind, jump down sb's throat (125.000)
ravnati s kom kot s psom; sprejeti koga kot psa v cerkvi	treat sb worse than a dog/like a dog (7.200.000); give sb a cold reception, shut the door upon sb
oditi kot pretepen pes (814)	go off/slink away with one's tail between one's legs (13.600)
zebsti koga kot psa (29.300)	be very cold
biti pri vsaki pasji procesiji (4.010)	have a finger in every pie (890.000)
imeti pasjo srečo (3.215)	be a lucky dog (375.000), have the luck of the Irish/the devil (1.690.000)
ni vreden, da ga pes povoha (524); še pes ga ne povoha;	he is good-for-nothing/not worth worrying about, he's not worth his salt (136.000); everybody gives him a cold shoulder
še psu tega ne bi privoščil	it shouldn't happen to a dog (113.000)
dober je izgovor, če ga tudi pes na repu prinese (18.500)	a bad excuse/shift is better than none at all
še pes ima rad pri jedi mir (1.560)	everybody likes to eat in peace

Tabela 2: Frazemi s sestavino *pes* in prevodne ustreznice v angleškem jeziku

Pri pregledovanju frazemov sem upoštevala prve tri tipe prevodnih ustreznice: pomensko in oblikovno enak frazem v CJ, pomensko enak frazem v CJ, parafraza v CJ. Včasih se pojavljata tako prva kot druga možnost hkrati. Zadnjih dveh tipov prevodnih ustreznice (zamenjava besede ali nestalne besedne zveze s frazomom v CJ in dobeseden prevod frazema v CJ) nisem upoštevala, saj se nisem osredotočala na daljša besedila, temveč samo na frazeme brez konteksta. Graf prikazuje, katera prevodna strategija se pojavlja najpogosteje.

Slika 1: Tipi prevodnih ustreznice

V SSKJ sem našla več aktualnih frazemov kot sem sprva pričakovala. Prav tako sem v Slovensko-angleškem slovarju našla več prevodnih ustreznice kot sem pričakovala. Vendar pa v slovarju Oxfordu *Advanced Learner's Dictionary* nisem našla vseh najdenih ustreznice, zato sem se glede rabe morala prepričati s korpusom. V nasprotju s pričakovanji so bile kar 4 ustreznice pomensko in oblikovno enake (npr. *pasje življenje – a dog's life*). Za 8 frazemov sem našla prevodno ustreznico, ki je sicer tudi frazem, vendar ne vsebuje sestavine *dog* – je torej le pomensko enaka (*kam pes taco moli – which way the wind is blowing*). Za 8 frazemov v angleškem jeziku nisem našla ustreznega frazema, zato sem jih prevedla opisno – s parafrazo (*zvest kot pes – very loyal*). Za 4 frazeme sem poleg angleškega frazema s sestavino *dog* našla še drug frazem, ki ne vsebuje sestavine *dog* – torej frazem, ki je pomensko in oblikovno enak ter frazem, ki je pomensko enak (*imeti pasjo srečo – be a lucky dog, have the luck of the Irish/the devil*).

4. Zaključek

Pri pregledovanju frazemov s sestavino *pes* in njihovih prevodnih ustreznice v angleščini sem v nasprotju s

pričakovanji velikokrat frazem lahko prevedla s frazomom, čeprav je še vedno velikokrat potrebna parafraza. Eno- in dvojezični slovarji so nam pri prevajanju le delno v pomoč. Zaradi nedoslednosti si moramo pomagati s korpusi in brskalniki, kjer ugotavljamo dejansko rabo frazemov v jeziku. Izkazalo se je, da določenih frazemov, ki so v slovarju, v resnici ne uporabljamo, po drugi strani pa nekaterih frazemov, ki jih uporabljamo, v slovarju ni. Paziti moramo, da leksem prepoznamo kot frazem in ga ne prevajamo dobesedno, razen če tip besedila to dopušča. Če na enem mestu v prevodu ne najdemo frazema, poskušamo to nadomestiti kje drugje, da tako obdržimo ekspresivno raven besedila.

5. Viri in literatura

- Baker, Mona, 1992: *In other words. A coursebook on translation. London and New York.* 78.
- Fernando, Chitra, 1996: *Idioms and Idiomaticity.* Oxford University Press. 30–38.
- FidaPLUS, korpus slovenskega jezika. Dostopno na: <http://www.fidaplus.net/> (30. 12. 2009).
- Gantar, Polona, 2001: Slovarska frazeologija v dosedanjih slovarjih glede na aktualna slovaropisna načela. V: *Jezikoslovni zapiski: zbornik Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša.* Dostopno na: http://www.student-info.net/.../846888_slovenski_knjizni_jezik_iii_clanki_mn.doc (10. 12. 2009).
- Google, spletni brskalnik. Dostopno na: <http://www.google.com/> (30. 12. 2009)
- Keber, Janez, 1943: *Frazeološki slovar slovenskega jezika: poskusni zvezek.* Založba ZRC, ZRC SAZU, 2003.
- Kržišnik, Erika, 1996: Norma v frazeologiji in odstopi od nje v besedilih. V: *Slavistična revija*, 1996. Ljubljana. Letnik 44, št. 2: 133–154.
- Kržišnik, Erika, 1994: Frazeologija kot izražanje v podobah. V: *Pouk slovenščine malo drugače*, 1994. Trzin. 91–103.
- Orel, Silvana, 1996: Slovensko-angleški in angleško-slovenski slovarček živalskih frazemov. V: *Prispevki k tehniki prevajanja iz slovenščine v angleščino. Teorija in praksa slovensko-angleške kontrastivne analize*, 1996. Radovljica. 107–148.
- Oxford *Advanced Learner's Dictionary*, 7th Edition. Elektronska izdaja.
- Razvezani jezik, prosti slovar žive slovenščine. Dostopno na: <http://www.razvezanijezik.org/> (10. 12. 2009).
- Slovar slovenskega knjižnega jezika, 2002. Ljubljana DZS. Elektronska izdaja.
- Slovensko-angleški slovar, 2002. Ljubljana DZS. Elektronska izdaja.
- The Free Dictionary. Dostopno na: <http://www.thefreedictionary.com/> (10. 12. 2009).